

skolen. Disse intentioner svarer til, hvad asylansøgere bør tilbydes, men spørgsmålet er dels, om der er tilstrækkelige ressourcer på centrene, og dels om den eventuelle isolation fra danske børn ikke skader flygtningebørnene på længere sigt både socialt og fagligt. Også her viser erfaringerne fra programmet for de bosniske børn, at der på trods af en stor indsats – også fra flygtningegruppen selv – i undervisningen i den særlige bosniske skole efter relativ kort tid opstod stærke forældreønsker om indslusning i det almindelige danske skolesystem. Under alle omstændigheder burde der ifølge børnekonventionen iværksættes et skoletilbud, der i kvalitet og omfang ligger på linie med det, der tilbydes danske og udenlandske børn efter folkeskoleloven.

Et særligt problem ved lovforslaget er, at man hverken omtaler de mindre børn eller de unge, som ikke længere er skolepligtige. Mange af de unge bosniske flygtninge viste sig at have psykiske, sociale og faglige problemer. Problemer, som fandt deres bedste løsning der, hvor de unge blev en del af et større fællesskab – oftest i et dansk uddannelsesmiljø – med et fagligt tilbud, som matchede deres særlige ønsker, og et socialt liv blandt andre unge. Men det skete meget sent i programmet, hvilket forstærkede de psykiske problemer hos en stor gruppe af de unge.

Aktiviteter for voksne (§ 10, stk. 2 og § 11)

I lovforslaget tages der udgangspunkt i, at aktiviteterne skal have betydning for tilbagevenden, og samtidig er der overvejende tale om tilbud, som også gives til asylansøgere. Dog er der som nævnt mindre åbninger svarende til jugoslavloven, som også gav mulighed for praktikophold i forbindelse med undervisning, for at følge arbejds- og træningsprogrammer samt for i særlige tilfælde at tage egentlig uddannelse og lønnet beskæftigelse. Men forslaget går rent faktisk ikke så langt, som særloven for de bosniske flygtninge gjorde med de såkaldte vilkårsforbedringer.

Lovforslaget siger ikke noget om danskundervisning. Med tilbagevending som udgangspunkt for programmet kan man være bange for, at Kosovo-flygtningene ikke vil få tilbud om sprogundervisning på sprogskolerne på linie med andre flygtninge, men at de alene undervises i meget få timer i det såkaldte »parlør-dansk« på linie med asylansøgere. En sådan undervisning er ikke tilstrækkelig som grundlag for at kunne klare sig

på uddannelsessteder, i praktikordninger eller på arbejdsmarkedet.

Hvis de voksne flygtninge er udelukket fra et fuldt udbygget danskundervisningstilbud, vil det altså forstærke udelukkelsen fra de almindelige tilbud i det danske samfund, og samtidig vanskeliggøres flygtningenes kontakt til den almindelige danske befolkning med isolation til følge. Erfaringerne fra de bosniske flygtninge viser ellers, at der ikke er modsætninger mellem det at deltage i mere integrationsorienterede aktiviteter og muligheder og ønsker om hjemvenden, jf. de generelle bemærkninger. Og de viser også, at kontakten med lokalsamfundet er meget vigtig for at imødegå isolation og styrke flygtningenes selvværd.

Psykosociale aspekter

De kosovo-albanske flygtninge har været udsat for etnisk udrensning, vold og andre traumatiserende oplevelser, som forstærkes af det ukendte liv i eksil. Alle erfaringer fortæller os, at der vil være brug for et psykosocialt beredskab til at hjælpe de mest sårbare. Lovforslaget rummer ikke bestemmelser eller bemærkninger om en sådan indsats.

Men erfaringer fra bosnierne fortæller os også, at meget kan afhjælpes, hvis flygtningene kan skabe sig rammer for et almindeligt familieliv, hvis de får tilbud om danskundervisning, hvis de gives adgang til uddannelse og arbejde, hvis de kan indgå i det almindelige liv i lokalsamfundet, hvis deres børn får en ordentlig skolegang, og hvis deres unge kan fortsætte uddannelser og have et almindeligt socialt liv med andre unge. På den måde brydes nemlig den utryghed og usikkerhed, som desværre kan blive et resultat af det foreliggende lovforslag, hvis flygtningenes ophold i Danmark kommer til at strække sig over mere end 1 år.

En tilværelse i venten og uden mulighed for genetablering af et almindeligt liv kan både forstærke eksisterende psykiske problemer for børn og voksne og give anledning til nye.

Finansiering

Under lovforslagets bemærkninger om økonomiske og administrative konsekvenser er der overslag over de forventede underholdsudgifter m.v., men det fremgår ikke, om der er afsat bevilling til gennemførelse af selve programaktiviteterne. Flygtningehjælpen går ud fra, at der vil